

РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ, ОГЛЯДИ

УДК 378.014.53:578

Світлана ГРИЩЕНКО

Svitlana HRYSHCHENKO

РЕЦЕНЗІЯ НА НАУКОВУ МОНОГРАФІЮ Т. В. СКОРИК «РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)»

REVIEW OF THE SCIENTIFIC MONOGRAPH T.V. SKORYK «DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SUCCESS OF FUTURE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE (SECOND HALF OF XX – BEGINNING OF THE XXI CENTURY)»

У монографії висвітлено процеси розвитку професійної успішності майбутнього вчителя в закладах вищої освіти України. Авторка акцентувала увагу на ретроспективному аналізі проблеми становлення і розвитку професійної успішності та генези поглядів на проблеми становлення і розвитку професійної успішності. Вчена проаналізувала методологічні підходи до проблеми професійної успішності та визначила соціальний й емоційний інтелекти як засадничі чинники розвитку професійної успішності майбутніх учителів. Схарактеризовано технології навчання, які можуть бути використані у практиці підготовки успішного вчителя у закладах вищої освіти.

Авторкою проаналізовано потребу сучасного суспільства в професійно успішних, конкурентноспроможних вчителях, здатних до самореалізації в мінливих умовах професійної педагогічної діяльності, і реальної практикою їхньої підготовки в закладах вищої освіти. Обґрунтовано невизначеність педагогічних умов, які забезпечують формування компонентів професійної успішності майбутніх учителів.

Важливим науковим надбанням авторки монографії є окреслення провідної ідеї: у процесі професійної підготовки майбутніх учителів розвиток професійної успішності є комплексним педагогічним процесом формування професійної компетентності, здатності до самореалізації у професійній діяльності та наявності відповідних особистісних якостей. Поняття, дефініції та базові категорії вважаються необхідною складовою професійної успішності майбутнього вчителя.

Вчена проаналізувала результати наукових розвідок вчених з проблематики професійного успіху як фактора самореалізації особистості сучасного вчителя, що дає можливість зробити висновок про фактичну відсутність уявлень про професійну успішність, конкурентноспроможність сучасного вчителя на ринку праці та професійну кар'єру здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в процесі фахової підготовки. В монографії визначено, що у вітчизняній вищій школі існує потреба орієнтації на формування соціально та професійно успішного вчителя.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, професійна успішність, професійні якості, самореалізація особистості вчителя.

The monograph highlights the processes of development of professional success of future teachers in higher education institutions of Ukraine. The author focused on a retrospective analysis of the problem of formation and development of professional success and the genesis of views on the problems of formation and development of professional success. The scientist analyzed methodological approaches to the problem of professional success and identified social and emotional intelligences as fundamental factors in the development of professional success of future teachers. Teaching technologies that can be used in the practice of successful teacher training in higher education institutions are characterized.

The author analyzes the need of modern society for professionally successful, competitive teachers, capable of self-realization in the changing conditions of professional pedagogical activity, and the real practice of their training in higher education institutions. Uncertainty of pedagogical conditions that ensure the formation of components of professional success of future teachers is substantiated.

An important scientific achievement of the author of the monograph is to outline the leading idea: in the process of professional training of future teachers the development of professional success is a complex pedagogical process of professional competence, ability to self-realization in professional activities and the presence of appropriate personal qualities. Concepts, definitions and basic categories are considered a necessary component of the professional success of a future teacher.

The scientist analyzed the results of scientific research on professional success as a factor of self-realization of the modern teacher, which allows us to conclude about the actual lack of ideas about professional success, competitiveness of modern teachers in the labor market and professional careers of higher education teachers in professional training. The monograph states that in the domestic higher school there is a need to focus on the formation of socially and professionally successful teachers.

Key words: applicants for higher education, professional success, professional qualities, self-realization of the teacher's personality.

Україна перебуває на етапі кардинального реформування системи вищої освіти. Питання соціально-професійної успішності вивчалися багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, проте щодо успішності у соціальній та професійній діяльності наукових розвідок недостатня кількість.

Монографія складається з чотирьох розділів і розрахована на широкий загал читачів, які цікавляться проблемами професійної успішності майбутнього вчителя та особливостями її розвитку у закладах вищої освіти України.

Розглядаючи професійну успішність як предмет наукових досліджень у Розділі 1, авторка спрямовує наукові розвідки на те, що проблема професійної успішності вчителя є досить новою у педагогічній науці, незважаючи на її важливість. Ретроспективний аналіз першоджерел дослідження дозволяє стверджувати, що незважаючи на важливість проблеми професійної успішності вчителя для розбудови українського суспільства, ані на законодавчому, ані на науковому рівні, ці питання не були висвітлені повною мірою. Дотично до професійної успішності аналізувалися вимоги до

підготовки вчителя, його професійних та особистісних чинників, що впливають на статус професії у суспільстві, проте поза увагою залишилися критерії та показники професійної успішності вчителя, які визначають якість підготовки вчителя у ЗВО.

Питання успішного вчителя набули розголосу у процесі реформування нової української школи і пов'язані із проблемою підготовки нового вчителя – компетентного, інноваційного, мобільного. Основні положення затверджені у Концепції Нової української школи (2016), Концепції педагогічної освіти (2018). Тільки успішний вчитель може формувати успішну особистість, що сприятиме успішності Нової української школи.

Висвітлюючи базові поняття дослідження авторка монографії розкриває тезу, що професійна успішність вчителя розглядається як мета-категорія, що визначається комплексними показниками професійної компетентності, здібностями до педагогічної діяльності, особистісними якостями та здатністю до самореалізації у професійній діяльності.

Професійна успішність вчителя досягається за умови особистісного й професійного розвитку до рівня професіонала, який володіє стійкою мотивацією до саморозвитку, здатний ефективно управляти своїм емоційним станом та усвідомлює свою приналежність до «вчительської» професії (особистісний фактор).

Вчена вважає, що введення поняття «професійна успішність майбутнього вчителя» та «професійна успішність вчителя» до широкого наукового обігу обумовлено міждисциплінарним трактуванням його складових.

У монографії також розглянуто питання професійної успішності в працях вітчизняних та зарубіжних науковців.

Вивчивши матеріали монографії Т. Скорик вважаємо, що професійна успішність вчителя – це інтегральна характеристика його діяльності, що базується на професійній компетентності та педагогічних здібностях, опосередковується особистісним ставленням до професії та здатністю до самореалізації в ній. Можемо визначити професійну успішність вчителя як реалізацію вчителем освітньо-виховних завдань на рефлексивному рівні, що супроводжується станом особистісного задоволення процесом та результатами своєї діяльності.

Розглядаючи передумови забезпечення професійної успішності майбутнього вчителя Т. Скорик обґрунтовує, що зважаючи на розгалуженість підходів до трактування змістової сутності професійної

успішності вчителя, виокремлюємо такі структурні компоненти професійної успішності майбутнього вчителя: мотиваційно-ціннісний (мотивація досягнення, потреба у постійному саморозвитку, гуманістична спрямованість особистості); компетентнісний (професійна, педагогічна), деонтологічна, соціальна та емоційна компетентність); поведінковий (здібності до педагогічної діяльності, модель поведінки успішної особистості: впевненість у правильності педагогічних дій, відповідальність за прийняті рішення, емоційна стабільність, цілеспрямованість професійних дій вчителя); особистісний (якості успішної особистості, здатність до саморозвитку, самореалізації, самоефективність особистості).

Матеріали Розділу 2 монографії характеризують трансдисциплінарність як основу дослідження професійної успішності майбутнього вчителя. Також вчена доводить, що система трансдисциплінарних зв'язків повинна стати основою для корекції змістових модулів навчальних дисциплін, в яких має бути підкреслено вектор професійної успішності, розробки методичних рекомендацій та дидактичних матеріалів, вправ та завдань реалізації трансдисциплінарного підходу до розвитку професійної успішності.

Щодо методологічних підходів дослідження професійної успішності Т. Скорик вважаємо, що процес формування професійної успішності майбутніх учителів буде ґрунтуватися на кількох взаємопов'язаних наукових підходах, з-поміж яких виокремлюємо: загальнонаукові – системний, синергетичний, історико-цивілізаційний, конкретнонаукові – діяльнісно-орієнтовані (діяльнісний, праксеологічний), особистісно орієнтовані (гуманістичний, антропологічний, культурологічний, аксіологічний, суб'єктний) та професійно-орієнтовані (професіографічний, акмеологічний). Провідними для авторського дослідження виокремлюємо вісім: системний; синергетичний; праксеологічний; аксіологічний; компетентнісний; акмеологічний; суб'єктний; х'ютагогічний.

Вчена доводить, що професійна успішність досліджується як цілісна система, компонентами якої є мета, зміст, етапи, технології і результати підготовки. Отже, у дослідженні системний підхід використовується для системного пізнання процесу формування професійної успішності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки, обґрунтування і розроблення моделі професійної успішності майбутнього вчителя та втілення такої моделі у професійну підготовку учителів у педагогічних закладах вищої освіти.

Аналізуючи соціальний та емоційний інтелекти як засадниче підґрунтя професійної успішності авторка монографії стверджує, що висвітлення проблеми професійної успішності майбутнього вчителя дозволяє виокремити найбільш важливі сутнісні характеристики означеного конструкту у вияві його важливих ознак. Окреслені підходи дають змогу розглядати професійну успішність майбутнього вчителя з урахуванням трансдисциплінарного підходу и становлення та розвитку.

У Розділі 3 монографії Т. Скорик характеризується генеза забезпечення професійної успішності майбутнього вчителя у вітчизняній освітній практиці (60-ті роки ХХ – початок ХХІ століття).

Авторка розкриває педагогічну майстерність та педагогічну творчість як базову основу професійної успішності вчителя. Нею доведено, що педагоги у всі часи приділяли значну увагу майстерності вчителя як найбільш досконалому прояву його діяльності, пов'язуючи її із творчими аспектами, креативністю особистості.

Вчена розглядає педагогічний професіоналізм як показник професійної успішності вчителя, й те, що питання професіоналізму у професійній діяльності вчителя все частіше стають предметом наукових досліджень протягом останніх років. Науковці аналізують зміст педагогічної праці, виокремлюють специфічні характеристики професії вчителя, кваліфікаційні ознаки, окреслюють її особливості та специфіку.

Авторкою доведено існування акме-моделі професійної успішності майбутнього вчителя. Акмемодель професійної успішності визначає всі аспекти життєдіяльності вчителя: професійні мотиви, потреби, ціннісні установки як людино центровані, гуманістично спрямовані. Акмеологічна модель вчителя передбачає постійний саморозвиток і самовдосконалення, що є джерелом підтримки сталості професійної успішності впродовж усього професійного шляху, визначає високу продуктивність та емоційну комфортність у професійній діяльності.

У Розділі 4 монографії Т. Скорик висвітлюється забезпечення професійної успішності майбутнього вчителя в закладах вищої освіти України (ХХІ століття).

Констатовано, що розробка комплексу забезпечення професійної успішності майбутніх учителів має певні особливості, які необхідно встановити. Проведена експериментальна робота дозволила вченій зробити висновки, що на думку здобувачів вищої педагогічної освіти, найбільш важливі

чинники, які визначають успішність майбутньої професійної діяльності, це – любов до дітей та професії, креативність та інноваційність у діяльності, стан внутрішньої задоволеності та комфорту у професійній діяльності.

Також в Розділі 4 авторка розглядає проєктувально-технологічне забезпечення розвитку професійної успішності майбутнього педагога та мотивацію педагога на досягнення професійно-педагогічного успіху.

Вчена доводить, що останніми роками у педагогіці вищої школи особливого значення надають проблемам мотивування освітньої діяльності здобувачів вищої освіти, оскільки саме вона забезпечує її ефективність та якість. Також нею обґрунтовано, що під впливом мотивації формується світоглядна позиція особистості, ціннісні орієнтації, виникають поведінкові реакції, розвивається внутрішній емоційний стан, який впливає на уявлення людини не лише про те, що її оточує, а й про себе, своє внутрішнє «Я», виникає адекватна оцінка ситуації і адекватне її сприйняття.

Проте вважаємо недостатність висвітлення в монографії складності проблеми мотивації здобувачів вищої педагогічної освіти до навчання. Також недостатньо обґрунтовано авторкою множинність розуміння сутності мотивації до навчання та її структури.

На основі оцінки монографії Т. Скорик «Розвиток професійної успішності майбутнього вчителя в закладах вищої освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» можна зробити такі **висновки**: заслуговує на високу оцінку авторський категоріальний аналіз базових і похідних понять дослідження, здійснених у контексті різних наукових теорій і концепцій; здійснених цілісний аналіз розвитку професійної успішності майбутнього вчителя в закладах вищої освіти України; подальшого розвитку набули положення системно-комплексного підходу до професійної успішності майбутніх учителів; практичної цінності набули процеси запровадження технологій розвитку професійної успішності майбутнього педагога та впровадження технологізації як напряду реформування і модернізації професійної освіти. Авторка логічно виклала матеріал, дотрималася співвідношення загальних і конкретних питань.

Результати дослідження викладені в монографії можуть бути використані науковцями, вчителями-практиками, здобувачами вищої освіти і тими, хто пов'язаний своєю діяльністю із освітнім середовищем закладів освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Скорик Т. В. Розвиток професійної успішності майбутнього вчителя в закладах вищої освіти України (друга половина XX – початок XXI століття): монографія. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2020. 314 с.
2. Про повну загальну середню освіту: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020. № 31. Ст. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 20.08.2021).
3. Про освіту: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. Ст. 380 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 20.08.2021).

REFERENCES

1. Skoryk, T. V. (2020). *Rozvytok profesiinoi uspishnosti maibutnioho vchytelia v zakladykh vyshhoi osvity Ukrainy (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia)*: [Development of professional success of future teachers in higher education institutions of Ukraine (second half of XX – beginning of XXI century):] monohrafija. [monograph]. Cherkasy: Vydavts Chabanenko Ju.A. [in Ukrainian].
2. Pro povnu zaghaljnu serednju osvitu (2020): [On the full general secondary education:] Zakon Ukrainy. [Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoji Rady (VVR)*. – *Information of the Verkhovna Rada (VVR)*. № 31. Ст. 226 Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].
3. Pro osvitu (2017): [On the Education:] Zakon Ukrainy. [Law of Ukraine.] *Vidomosti Verkhovnoji Rady (VVR)*. – *Information of the Verkhovna Rada (VVR)*. № 38–39. Ст. 380 Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 20.08.2021) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.08.2021

Svitlana HRYSHCHENKO

ORCID 0000-0002-7981-3578

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Social Work and
Educational and Pedagogical Sciences,
T. H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine)
E-mail: intensiv3000@meta.ua*

Світлана ГРИЩЕНКО

ORCID 0000-0002-7981-3578

*Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
та освітніх і педагогічних наук,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
(Чернігів, Україна)
E-mail: intensiv3000@meta.ua*